

A MŰKÖDÉS ÉS A FORRÁSOK KAPCSOLÓDÁSA CIVIL SZERVEZETEK BEN

CONNECTION OF SOURCES AND OPERATION IN CIVIL ORGANIZATIONS

PIEROG ANITA 1. éves PhD-hallgató

Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar
Vezetés- és Szervezéstudományi Intézet, Vezetéstudományi nem önálló Tanszék

Abstract

My study analyses the operation of Civil Organizations, which is a controversial field in the financing world. The target group of my former and future research is this particular sphere. The social and economical importance of these organizations is incontrovertible and this is the main reason why I chose this organizational form to study and to work at.

My survey presents the status of CO-s in Hungary. The number of Civil Organizations increased sixfold since the democratic transformation in 1989, which is a significant change. My study is on the Hajdú-Bihar county located CO's. Nearly 3000 CO operates in the 72 settlements of this county, a sufficient number to contact and to support the study.

Up to the present I surveyed their budget and sources by asking them filling out questionnaires. In order to substantiate or refute the results of the survey, I made in-depth interviews with superior bodies.

1. Bevezetés

Manapság igen sokat hallani a nonprofit szféráról, ezen belül a civil szervezetekről. Megítélésükről, fontosságukról, a gazdasági és szociális térben elfoglalt helyükről nincs egyetértés sem a hazai, sem a nemzetközi tudományos életben. Éppen ezért választottam ezt a szférát a vizsgálataim célcsoportjává. Ebben a tanulmányban a civil szektor jelenét, elfogadottságát, gazdasági súlyát szeretném bemutatni Magyarországon, különös tekintettel Hajdú-Bihar megyében, mivel a vizsgálataim elsősorban ebben a megyében zajlottak, illetve fognak zajlani a PhD-kutatásom alatt is. Ezen kívül szeretnék kitérni, hogy jelenleg a megyében, és általánosságban hazánkban, milyen bevételi forrásokkal rendelkeznek ezek a szervezetek, valamint, hogy ezekből a forrásokból az általam vizsgált szervezeteknél milyen nagyságú összeg folyik be.

2. A kutatás előzményei

Egyetemi hallgató koromban felkeltette érdeklődésemet a civil szervezetek feladatának, tevékenységének, vezetésének és irányításának kérdésköre. A téma terjedelmére való tekintettel a vizsgálandó területet szűkíteni kellett így a Döntés funkcionális elvű vizsgálata civil szervezetekben címet fogalmaztuk meg. Közel két éve vizsgáltam a problémát, mely során több kérdésre is kerestem a válasz. Többek között kitértem:

- a szervezetek általános vizsgálatára, miszerint kik az alapítók, mi a szervezet hatásköre, tagok száma, tevékenységük, bevételi forrásuk;
- arra, hogy a döntés milyen szerepet játszik a vezetői tevékenységek között;
- hogyan születnek a döntések a civil szervezetekben;
- a döntéseiknek milyen hatása van, leggyakrabban, milyen visszajelzéseket kapnak a civil szervezetek vezetői döntéseikről.

Ezt a témát különböző módszerek segítségével vizsgáltam, melyek a kérdőíves felmérés, a mélyinterjúk, illetve saját megfigyelések voltak. A vizsgálatokat és eredményeimet kettő TDK dolgozatban és egy diplomadolgozatban foglaltam eddig össze. Az eredményeim alapján az alábbi főbb megállapításokat tettem a civilek döntéseivel kapcsolatban:

- alacsony bevétellel gazdálkodnak, közel fele a szervezeteknek 500 ezer forint alatti éves bevétellel rendelkezi, mely a vizsgált minta alapján leginkább pályázati bevételből származik;
- a döntés, mint vezetői tevékenység arányaiban véve alacsony szinten van a többi feladathoz képest. A vezetők leginkább saját értékrendjüknek kívánnak megfelelni a döntéseik során;
- a döntéshozatalt tekintve a csoportos döntés mellett nagy arányban jelenik meg az egyéni döntéshozatal is;
- a szervezetek vezetői leginkább döntéseik pozitív hatásairól kapnak visszajelzést.

Doktori témának a civilek döntésének további vizsgálata szűk területnek bizonyult, ezért bővíteni kellett. Így a vizsgálatokat a civil szervezetekkel kapcsolatos összes vezetési feladatra kiterjesztettük.

3. A nonprofit szektor – civil szervezetek

A nonprofit szektor egy olyan terület, amelynek a szociális és a gazdasági térben elfoglalt helyéről, sőt még nevééről sincs egyetértés a hazai és nemzetközi tudományos életben. A nonprofit szervezetekről rendkívül sok eltérő megközelítés, esetleg tévhit él a társadalomban és a tudományos közvéleményben egyaránt.

A nyolcvanas–kilencvenes években, hazánkban lejátszódott társadalmi, gazdasági, politikai változásoknak köszönhetően Magyarországon is – hasonlóan a hetvenes–nyolcvanas évektől kezdődően Európa-szerte megfigyelhető folyamatokhoz – fejlődésnek indult a civil szféra, ugrásszerűen megnőtt a társadalmi önszerveződések száma, és egy rendkívül heterogén összetételű nonprofit szektor jött létre.¹

A szektor fejlődéséhez azonban hozzátartozott a minőségi letisztulás, a szervezeti, bevételi, tevékenységbeli átrendeződés, és a mennyiségi fejlődés egyre inkább társult a szervezetek szerepvállalásának, gazdasági erejének, társadalmi támogatottságának növekedésével is, olyannyira, hogy napjainkra a nonprofit szervezetek a társadalom meghatározó elemeivé váltak; a nonprofit szektor egyfajta „társadalmi gazdaságként” funkcionál.²

A lejátszódott folyamatoknak köszönhetően a civil kezdeményezések, nonprofit szervezetek jelenléte napjainkra szinte általánossá vált minden településtípusban; a lakosság önszerveződési aktivitásának fokozódásával mind a városok, mind a községek többségének életét is színesítik.

Jellemző tevékenységük és az általuk elsődlegesen betöltött funkciók szerint a civil szervezetek adományosztó, adománygyűjtő, szolgáltatásokat nyújtó, jog- és érdekvédelmi, önszervező jellegű, társadalmi érintkezést szolgáló, klubjellegű szervezetek és érdekképviselői funkciójú, de hatósági jogkörökkel is rendelkező köztestületek. A hazai civil szektor a rendszerváltástól napjainkig mintegy hatszorosára növekedett.

A civil társadalom nem azonos a nonprofit szektorral, mivel léteznek nem civil kezdeményezésű nonprofit szervezetek is, például kormányzati alapítású és/vagy kormányzati ellenőrzés alatt működő nonprofit szervezetek. A jogi szervezeti meghatározás szerint a nonprofit szektort bizonyos szervezetek köre pl. az alapítványok és egyesületek, illetve közhasznú társaságok, köztestületek és közalapítványok összessége alkotja.³

A nonprofit szervezeteket jellegük szerint három típusba soroljuk: klasszikus civil szervezetnek tekintjük a magánalapítványokat és az egyesületeket; az érdekképviselőket csoportjába tartoznak a köztestületek, a szakszervezetek, a szakmai munkáltatói érdekképviselőket és az egyesüléseket; az egyéb nonprofit szervezetekhez soroljuk a közalapítványokat és a nonprofit vállalkozásokat.⁴

A civil pályázatokat kiírók teszik egyértelművé, kik tartoznak a civilek közé a nonprofit szervezetek közül.

A non-profit kategória az én véleményem szerint az, amelyik bővebbnek tekinthető, és amelybe a civil szervezetek is beletartoznak, továbbá magába foglalja a közhasznú szervezeteket is. Ezt indokolja a Nonprofit Kutatócsoport Egyesület jelentése, mely szerint ez a két típus a legelterjedtebb szervezeti forma: az egyesületek és az alapítványok aránya teszi ki az összes nonprofit szervezet 87 százalékát.⁵ A hazai támogatási rendszer is ezeket jelöli meg civileknek, illetve zárja ki finanszírozásából a többi nonprofit szervezetet. A társadalmi szervezetek és az alapítványi forma a két legelterjedtebb civil szervezeti forma, ezért kutatómunkám során ezzel a két típussal foglalkoztam részletesebben.

3.1. Civil szervezetek hazánkban

Az 1980-as évek végén mindössze 8,5 ezer társadalmi szervezet (egyesület és érdekképviselő) működött Magyarországon, míg a 2000-es évek második felében már közel 60 ezer (összesen kilenc szervezeti formában) működő szervezetet integrált a szektor. A jelentős számbeli növekedés és a szerkezeti változás több, részben egymással is összefüggő tényezővel magyarázható.⁶

Magyarországon 1990 óta a civil és nonprofit szervezetek száma a négyszeresére, a szektor bevétele pedig 1996 és 2006 között 240-ről 896 milliárd (!) forintra nőtt.⁶

A nonprofit szervezetek 2008-ban már közel háromszor annyi munkavállalónak biztosítottak állást, mint 1993-ban, ezzel is növelve a szektor gazdasági súlyát. 2008-ban 64 925 szervezet működött Magyarországon, kétötödük (24 096) alapítványi formában, 40 829 társas nonprofit szervezetként. Az alapítványok 61 százaléka három tevékenységi területre: az oktatáshoz (31%), a szociális ellátáshoz (16%), és a kultúrához (14%) köthető. A társas nonprofit szervezetek körében továbbra is a szabadidős (26%) és a sportegyesületek (17%), valamint a szakmai érdekképviselőket (11%) aránya a legnagyobb.⁴ A bevételek összege megközelítette az 1094 milliárd forintot – a 2000. évi 495 milliárd forinthez képest folyó áron több mint 120 százalékkal nőtt. Ennek ellenére az 500 ezer forintnál kisebb bevételű szervezetek aránya még mindig 44 százalék. 2004 és 2008 között – nem kis mértékben uniós taggá válásunknak és a Nemzeti Civil Alapprogram beindulásának köszönhetően – 13 százalékkal növekedett a pályázati úton nyert bevétellel rendelkező szervezetek száma, és közel 57 százalékkal emelkedett a szektor által megszerzett pályázati összeg.

2000 és 2008 között több mint 48 százalékkal nőtt a szektorban munkát vállalók száma, az összlétszám így megközelítette a 120 ezres értéket. A főállásban, teljes munkaidőben foglalkoztatottak létszáma több mint 78 ezer fő. További közel 18 ezer fő munkájával egyenértékű annak a majdnem 42 ezer munkavállalónak a teljesítménye, akiket a nonpro-

fit szervezetek részmunkaidőben, nem főállásban alkalmaztak. 2008-ban a szektorban tevékenykedő önkéntes segítők becsült száma 402 ezer fő volt. Az általuk teljesített több mint 55 millió munkaóra közel 27 ezer főállású foglalkoztatott munkaidejének felelt meg, munkájuk becsült értéke megközelítette az 53 milliárd forintot. Gyakorlatilag önkéntes munka bevonása nélkül működtek a nonprofit vállalkozások, az egyesületek, a köztestületek és a nonprofit intézmények, illetve igen kevés önkéntes munkát vettek igénybe a közalapítványok. Az egyesületeknél és magánalapítványoknál tevékenykedett az önkéntesek több mint 93 százaléka.⁴

A bemutatott adatok egyértelműen igazolják, hogy a civil szféra egy rendkívül dinamikusan fejlődő szektora a hazai társadalmi gazdasági életnek. A foglalkoztatottak száma ma meghaladja más fontos gazdasági ágazatokét és itt további dinamikus fejlődés várható. A GDP%-ában is kimutatható az a forint összeg, amellyel ezek a szervezetek gazdálkodnak. Ez egyértelműen igazolja, hogy olyan fontos területe a magyar gazdaágnak, mellyel kutatási szempontból is foglalkozni kell.

3.2. Hajdú-Bihar megyei áttekintés

Az Észak-alföldi régió 388 településéből 301-ben van jelen civil szervezet. Hajdú-Bihar megye 82 településéből 72 településen van ilyen közösség. Hajdú-Bihar megyében 2004-ben 2607 bejegyzett szervezet volt (mára ez már a 3000 fölött van). Ebből Debrecenben 1163 darab, Hajdúböszörményben 134, valamint Püspökladány–Hajdúszoboszló–Berettyóújfalu településeken 50 fölötti a számuk. Kisebb számban természetesen minden településen található civil szervezet.⁷

Bírószági megerősítés alapján elmondható, hogy a civil szervezetek száma jelenleg stagnál. A megyében igen nagy figyelmet fordítanak ezekre a szervezetekre, hiszen az aktivitás igen nagy. Ez a számadatokból is tükröződik.

Ezeket a szervezetek intézményi módon kétféleképp támogatják:

- a működéshez szükséges anyagi támogatással a megyei önkormányzattól pályázat alapján, valamint a legtöbb településen is vannak helyi önkormányzati források ilyen célra;
- szakmai munkával, mint tanácsadás, pályázat készítés, oktatás.

A Debreceni Egyetemem is működik civil szervezet, melynek munkájába hallgatók is bevonhatók. 1996 májusában a Hajdú-Bihar megyei felsőoktatási intézmények hallgatói önkormányzatainak önkéntes együttműködéseként alakult meg a Hajdúsági Hallgatói Önkormányzatok Kulturális Egyesülete (HAHA). Ennek fő célja a hallgatói önkormányzatok által felvállalt hallgatói szolgáltatások és rendezvényszervezési feladatok folyamatos, egyre magasabb szintű biztosítása, az összefogás révén nagyobb szabású feladatok sikeres megoldása volt.⁸ 2003 júliusában a Miniszterelnöki Hivatal támogatásával megkezdte működését a Hajdú-Bihar Megyei Civil Szolgáltató Központ (Civilház). A Központot a Hajdúsági Hallgatókért és Civilekért egyesület működteti.⁹

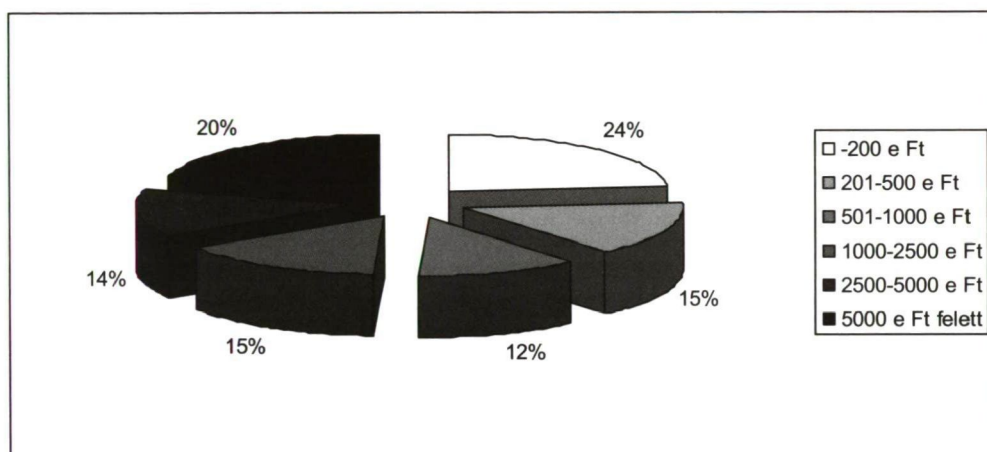
A Hajdú-Bihar megyei adatok összhangban az országos paraméterekkel igazolják, hogy a civil szerveződések ebben a régióban is jelentős szerepet töltenek be és feladatokat látnak el. Olyan mértékben, hogy mind a számuk alapján, mind pedig tevékenységi körük alapján bőséges lehetőséget biztosítanak ahhoz, hogy önálló kutatási téma adatbázisát jelenthessék.

4. A működés feltételeire fennálló források és azok nagysága

A kutató munkám elsősorban kérdőíves felmérésre épült. A kérdőívet civil szervezetek vezetőivel készítettem, hogy a lehető legtöbb információt tudjak gyűjteni a szervezetek menedzselésével kapcsolatosan. A kérdőív 3 részből tevődött össze, melynek egyik nagy része a szervezet általános leírására kérdezett. Ezen belül kitértem, hogy milyen forrásokra támaszkodnak leginkább, illetve évente körülbelül mekkora összegből tartják fenn magukat ezek a szervezetek. A következőkben ábrák segítségével szemléltetem, hogy az általam vizsgált 57 civil szervezetben hogyan tevődnek össze a források, és mekkora azoknak az összege. A kérdőíves felmérés mellett mélyinterjúkat is készítettem, olyan felettes szervek munkatársaival, mint kereskedelmi kamara, civil szolgáltató központ, akik sokat tudnak a civilek munkájáról, mivel feladatuk azzal foglalkozni. A mélyinterjúkat többlet-információ szerzés céljából végeztem.

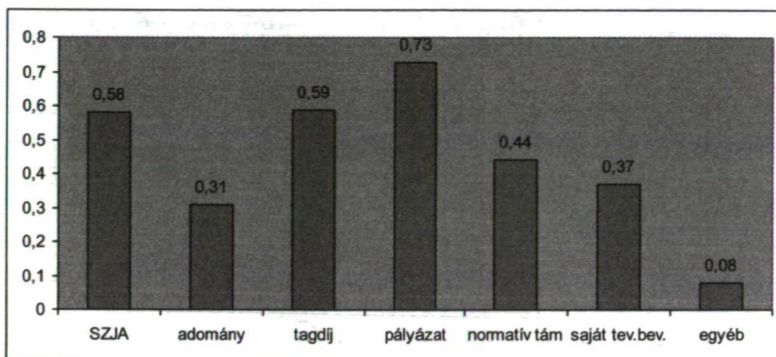
Az éves bevételek nagysága a szervezetek nagyságától, tevékenységi körétől függően változik. A következő ábrán az éves bevételek nagyságát mutatom be (1. ábra).

1. ábra. Az éves bevételek nagysága
1. graphic. The amount of annual income
(Forrás: Saját felmérés)

Az ábrán is jól látható, hogy a szervezetek gazdálkodás szerinti megítélése meglehetősen sokszínű. Éves működésüket vizsgálva megállapítható, hogy a vizsgált szervezetek közel negyede kevesebb, mint 200 ezer Ft éves bevétellel rendelkezik. A fennmaradó rész a következőképpen oszlik meg: egyaránt 15,3%-uk 200 és 500 ezer forint közötti, valamint 1000 és 2500 ezer forint közötti, 11,9%-uk 500 és 1000 ezer forint közötti, 13,6%-uk 2500 és 5000 ezer forint közötti, és 20,3%-uk 5000 ezer forint feletti éves bevétellel rendelkezik. Az utolsó kategóriába eső szervezetek száma arányait tekintve a vizsgált mintába magasnak mondható.

Fontosnak tartottam annak vizsgálatát is, hogy ezek az összegek milyen típusú forrásból származnak leginkább. A 2. ábra ezt a megoszlást szemlélteti.

2. ábra. A bevételi források típusai
 2. graphic. Types of income
 (Forrás: Saját felmérés)

Az ábrából is egyértelműen leolvasható, hogy a vizsgált szervezeteknél a leggyakoribb bevételi forrás a pályázatok, a válaszadók 72%-a mondta, hogy van bevétele pályázatból. Közepes szinten vannak az SZJA 1%-os felajánlásokból és a tagdíjakból származó jövedelmek. Ennél is kevesebb részesedéssel van jelen az adomány, a normatív támogatás és a saját bevételek. Valamint teljesen elhanyagolható a felsorolt tételeken kívüli egyéb bevételi forrás nagysága.

A mélyinterjúk során arra voltam kíváncsi, hogy véleményük szerint melyek a legmeghatározóbb bevételi források. A válaszok egyértelműen alátámasztják a kérdőíves felmérést, miszerint a legmeghatározóbb a pályázati bevétel. Társadalmi problémaként kezelhető, hogy emberek az adójuk 1%-ának felajánlásával, illetve adományozással kevésbé törődnek, így ezekre a bevételi forrásokra nem támaszkodhatnak a civil szervezetek.

5. Összefoglalás

Civil szervezetek meghatározó részei társadalmunknak, gazdaságunknak. Fontosságuk tagadhatatlan. Mind Magyarországon, mind Hajdú-Bihar megyében igen nagyszámban vannak jelen. Az általam vizsgált szervezetek közel fele kevesebb, mint 500 ezer forintból tartja fenn magát évente. Ennek az összegnek pedig legnagyobb része pályázati forrásokból származik. A mélyinterjúk felmérés ezt teljes mértékben alátámasztja.

Úgy gondolom, ha a szervezetek a politika által meghatározott támogatási rendszerre támaszkodnak, néhány éven belül igen nehéz helyzetbe kerülhetnek. A támogatási rendszer bármikor nagyban átalakulhat, ezáltal a fennmaradásuk is veszélybe kerülhet.

Jegyzetek

1. **Nárai Márta** (2008): A nonprofit szervezetek helye és szerepe a helyi társadalmak életében, A nyugat-dunántúli nonprofit szektor helyzetfeltárása, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Szociológia Doktori Iskola, Győr–Budapest, 1. p.
2. **Brachinger Tamás** (2005): Civilek és a politikai hatalom. – Civil Szemle. 1. 45–59. p.
3. A civil szféra: www.policy.hu/flora/miacivilszfera.htm, letöltve: 2010. január 10.
4. KSH Statisztikai tükör III. évfolyam, 192. szám 1–2 p.: <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit08.pdf>, letöltve: 2010. január 10.

5. **Baranyai Éva–Bartal Anna Mária–Csegény Péter–Czike Klára–Liling Tamás–Péterfi Ferenc–Török Marianna** (2003): Mit érdemes tudni a non profit szervezeteknek a non profit kutatásokról? Nonprofit Kutatócsoport, Budapest. 8 p.
6. **Bocz János** (2009): A nonprofit szektor strukturális átalakulása Magyarországon, A magyar nonprofit szektor az 1990-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig, Budapesti Corvinus Egyetem Szociológiai Doktori Iskola, Budapest, 6. 13. p
7. **Nagné Kiss Mária** (2006): Nonprofit szektor az Észak-alföldi Régióban a foglalkoztatáspolitikai szemszögéből, Jászsági Foglalkoztatáspolitikai Konferencia, Jászfényszaru.
8. **Jagasics Béla** (2005): Civil szolgáltató központok, Hansági Ferenc Oktatási Alapítvány, Szeged, 28. p.
9. A CISZOK hálózatról, www.tanacsadoiroda.hu, letöltve: 2009. október 10

Felhasznált irodalom

- Baranyai Éva–Bartal Anna Mária–Csegény Péter–Czike Klára–Liling Tamás–Péterfi Ferenc–Török Marianna** (2003): Mit érdemes tudni a nonprofit szervezeteknek a nonprofit kutatásokról? Nonprofit Kutatócsoport, Budapest. 8 p.
- Bocz János** (2009): A nonprofit szektor strukturális átalakulása Magyarországon, A magyar nonprofit szektor az 1990-es évek elejétől a 2000-es évek közepéig, Budapesti Corvinus Egyetem Szociológiai Doktori Iskola, Budapest, 6. 13. p,
- Brachinger Tamás** (2005): Civilek és a politikai hatalom. – Civil Szemle. 1. 45–59. p.
- Jagasics Béla** (2005): Civil szolgáltató központok, Hansági Ferenc Oktatási Alapítvány, Szeged, 28. p.
- Nagné Kiss Mária** (2006): Nonprofit szektor az Észak-alföldi Régióban a foglalkoztatáspolitikai szemszögéből, Jászsági Foglalkoztatáspolitikai Konferencia, Jászfényszaru.
- Nárai Márta** (2008): A nonprofit szervezetek helye és szerepe a helyi társadalmak életében, A nyugat-dunántúli nonprofit szektor helyzetfeltárása, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Szociológia Doktori Iskola, Győr–Budapest, 1. p.

Internetes hivatkozások:

- A civil szféra: www.policy.hu/flora/miacivilszfera.htm, letöltve: 2010. január 10.
- KSH Statisztikai tükör III. évfolyam, 192. szám 1–2 p.: <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofit/nonprofit08.pdf>, letöltve: 2010. január 10.
- A CISZOK hálózatról, www.tanacsadoiroda.hu, letöltve: 2009. október 10.